

ДО ІСТОРІЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ:
ЕПІВІЗОР ОМЕЛЯНА ВИШНЕВСЬКОГО (1960-ті – початок 1970-х рр.)

УДК 37.016:81'243](091)(477):37(091)(477)(092)“19”
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.309329>

Микола Галів, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ДО ІСТОРІЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ:
ЕПІВІЗОР ОМЕЛЯНА ВИШНЕВСЬКОГО
(1960-ті – початок 1970-х рр.)

У статті представлено результати дослідження історичних і методичних аспектів застосування учителем Гвіздецької середньої школи (Івано-Франківська область) Омеляном Івановичем Вишневським епівізора для підвищення ефективності навчання учнів англійської мови. Методологія дослідження включає принципи науковості, авторської об'єктивності, історизму, біографічний та феноменологічний підходи, а також методи: пошуково-бібліографічний, історико-генетичний, історико-системний. З'ясовано, що учитель Гвіздецької середньої школи О. Вишневський, прагнучи удосконалити методику навчання англійської мови, у 1960-х – на початку 1970-х рр. сконструював і активно використовував епівізор – саморобний прилад для демонстрації ілюстративного матеріалу, котрий за допомогою аплікаційної наочності підвищував ефективність усних підстановчих вправ. Йому вдалося удосконалити його, перетворивши з однокадрового на двокадровий пристрій, використання якого давало змогу учителеві демонструвати одночасно дві картини, часто змінюючи їх і супроводжуючи процес вербальними вправами, спрямованими на формування умінь і навичок усного англійського мовлення школярів 5–7-х класів. Цей винахід був проявом творчої ініціативності молодого педагога, котрий в умовах відсутності належного матеріально-технічного забезпечення сільських шкіл, докладав зусиль для поліпшення якості навчання англійської мови. Устрій епівізора та методику його використання О. Вишневський описав у низці статей, які побачили світ у всесоюзних та республіканських наукових журналах, і привернули увагу академічної спільноти. Саме творча активність та прагнення теоретично осмислювати практичні проблеми методики навчання іноземних мов заклали фундамент для подальшої наукової кар'єри молодого педагога, який згодом став відомим ученим.

Ключові слова: методика навчання іноземних мов; епівізор; методи наочності; підстановчі вправи; усні методи навчання; Омелян Вишневський.

Літ. 15.

Mykola Haliv, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the History of Ukraine and Law Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

TO THE HISTORY OF THE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN
UKRAINE: THE EPIVISOR OF OMELYAN VYSHNEVSKYI (1960s – early 1970s)

The article presents the results of a study of the historical and methodological aspects of the use of the epivisor by the teacher of the Hvozdet secondary school (Ivano-Frankivsk region) Omelyan Ivanovych Vyshnevskiy to increase the effectiveness of teaching English language students. The research methodology includes the principles of scientificity, authorial objectivity, historicism, biographical and phenomenological approaches, as well as methods: search-bibliographic, historical-genetic, historical-systemic. It was found that the teacher of the Hvozdet school O. Vyshnevskiy had the goal of improving the method of teaching English in the 1960s – early 1970s, therefore he constructed and actively used an epivisor – a home-made device for demonstrating illustrative material, which with the help of application clarity increased the effectiveness of oral substitution exercises. He managed to improve the epivisor, transforming it from a single-frame to a two-frame device, the use of which allowed the teacher to show two pictures at the same time, often changing them and accompanying the process with verbal exercises aimed at forming the English-speaking skills of 5th–7th grade students. This invention was the result of the creative initiative of a young teacher. In the absence of proper material and technical support of rural schools, the teacher made efforts to improve the quality of teaching English. The device of the epivisor and the method of its use were described by O. Vyshnevskiy in a number of articles that were published in scientific journals of the Soviet Union. These articles have attracted the attention of the academic community. It was creative activity and the desire to theoretically understand the practical problems of teaching foreign languages that laid the foundation for the further scientific career of the young teacher, who later became a famous scientist.

Keywords: foreign language teaching methods; epivisor; visualization methods; substitute exercises; oral teaching methods; Omelyan Vyshnevskiy.

Постановка проблеми. Методика навчання іноземних мов у школах України має давню, багату і цікаву історію. Вона пов'язана з удосконаленням форм, методів,

прийомів і засобів навчання, пошуком ефективних шляхів для засвоєння учнями звукового, лексичного і граматичного аспектів мовлення. У другій половині ХХ ст. педагогічні журнали були сповнені

публікаціями, які висвітлювали досвід роботи вчителів-новаторів, що працювали, зокрема, у напрямі поліпшення методики навчання іноземних мов. Одним із таких учителів був Омелян Вишневський, котрий застосовував спеціальний саморобний прилад – епівізор – для удосконалення умінь і навичок англійського мовлення учнів за допомогою поєднання ретельно підібраних наочних та вербальних методів і прийомів. Ця сторінка методики навчання іноземних мов у школах України заслуговує наукового висвітлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рефлексії над науковим доробком О. Вишневського були започатковані ще у 1980-х рр., коли почали з'являтися рецензії на підготовлені ним посібники. На початку ХХІ ст. активізувалися дослідження його біографії та наукової спадщини. Зокрема, Оксана Гентош [11], Ірина Мищишин [12] висвітлили головні періоди життя і педагогічної діяльності О. Вишневського. Деякі методологічні й аксіологічні аспекти педагогічної творчості вченого досліджували Микола Галів та Галина Лялюк [9; 10]. Погляди професора на національне та громадянське виховання окреслив Роман Нанівський [13; 14]. Однак наразі методична спадщина О. Вишневського ще не знайшла свого дослідника і потребує більш прискіпливої уваги істориків педагогіки.

Мета статті – з'ясувати історичні та методичні аспекти винайдення О. Вишневським епівізора для підвищення ефективності навчання учнів англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Відомий український педагог Омелян Іванович Вишневський народився 17 травня 1931 р. у с. Ясеновець неподалік містечка Рожнятів на Івано-Франківщині (на той час – Станіславівське воєводство Польщі). Навчався у місцевій початковій школі, згодом у Стрийській гімназії та Рожнятівській середній школі. У 1948–1953 рр. здобував освіту в Чернівецькому державному університеті. Отримав кваліфікацію філолога за спеціальністю “англійська мова”. У 1953–1955 рр. навчався в аспірантурі цього ж університету, звідки був виключений із політичних мотивів. Згодом понад 20 років працював учителем англійської мови в середніх школах села Джурів та селища Гвіздець. У 1978 р. захистив кандидатську дисертацію, відтак працював на науково-педагогічних посадах в Івано-Франківському та Дрогобицькому державних педагогічних інститутах. У 1991 р. отримав вчене звання професора. Упродовж 1990–2006 рр. очолював кафедру педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [15, 93].

Професор О. Вишневський відомий як розробник Концепції сучасного українського виховання (1996), автор багатьох посібників з педагогіки. Однак його наукова діяльність майже 30 років була

пов'язана з методикою навчання іноземних мов. Перші свої наукові праці він опублікував у 1960-х і на початку 1970-х рр., працюючи шкільним учителем і на практиці перевіряючи власні теоретичні гіпотези. Власне у той час він активно ділився педагогічним досвідом з педагогами, друкуючи статті у всесоюзних та республіканських журналах.

Особливу увагу молодий дослідник зосереджував на питаннях застосування наочних засобів навчання. У першій своїй статті-рецензії (1961), присвяченій посібнику М. Дубровіна “English in pictures” [6], О. Вишневський аналізував значення і можливості використання наочного матеріалу на уроках англійської мови. Посібник містив 83 оповідання в картинках. Сюжети оповідань були доволі цікавими, мали переважно гумористичний характер. До кожного з них додавалися питання, які стосувалися сюжету розповіді.

Свої міркування щодо можливостей використання наочності на уроках англійської мови учитель Гвіздецької середньої школи виклав у 1962 р. в методичному збірнику “Іноземні мови в школі” [7], де розкрив можливості використання різноманітних картинок (малюнків, вирізок з газет і журналів) при застосуванні усних вправ. Саме у цій статті вперше було описано сконструйований О. Вишневським прилад для унаочнення усних вправ, якому вчитель-винахідник надав назву “епівізор”. На жаль, він не пояснив етимологію цього слова, однак припускаємо, що в його основу лягли англійські слова “English”, “pictures” та латинське слово “visio”, трансформоване у “візор” за аналогією до терміна “телевізор”.

Описуючи прилад, О. Вишневський наголосив, що будова епівізора досить проста і його можна виготовити у шкільній майстерні. Зовні він нагадував телевізор. Ящик розміром 30 см × 22 см × 55 см було закріплено вертикально на чотирьох невисоких ніжках. У передній стінці ящика, зробленій з фанери і пофарбованій темною (чорною) фарбою, прорізано прямокутний отвір розміром 22 см × 26 см. У верхній і нижній частини епівізора (паралельно до передньої стінки) вмонтовано два валики, які оберталися в обидва боки за допомогою ручок. Довжина валиків відповідала відстані між бічними стінками, на яких вони були закріплені. На один із валиків прикріплювалася і намотувалася стрічка такої самої ширини. Другий, вільний кінець стрічки прикріплювався до другого валика. Стрічку з наклеєними картинками перемотували, повертаючи за допомогою ручки один з валиків. Так здійснювалася демонстрація картинок через “екран” в передній стінці епівізора. Для забезпечення якісної демонстрації потрібно було, щоб стрічка проходила на мінімальній відстані від передньої стінки. Це уможливилася, звісно, якщо на обох валиках було намотано однакову і обов'язково максимальну

кількість стрічки. Коли ж на одному валику намотано незначну частину стрічки, а на іншому – більшу (що є неминучим в процесі демонстрації), то, відповідно, одна частина картинки виявлялася на передньому плані, а інша – в глибині епівізора. Саме тому в бічних гніздах приладу винахідник зробив ряд гнізд, які давали змогу змінювати позицію осей. За допомогою спеціальних засувок, зроблених з твердого дерева, осі валика закріплювалися в потрібних гніздах, з таким розрахунком, щоб частина стрічки, яка демонструвалася, завжди була близько до передньої стінки (до “екрана”). На задній стінці містилися дверцята, через які закладалася стрічка. Зверху ящика для зручності перенесення була змонтована ручка. При потребі швидкої заміни стрічки (наприклад, на перервах між уроками) треба було мати декілька валиків з наперед намотаними стрічками. Валик можна було швидко розгвинтити, зняти і встановити інший – з потрібною стрічкою. Для зменшення тертя між стрічкою і стінками епівізора, останні обкладалися гладкою бляхою [7, 72–73].

Стрічка до епівізора виготовлялася з тонкого паперу. Для зміцнення стрічки її боки укріплювалися склеюванням паперу удвоє. На таку стрічку наклеювалися картинки, які своїми розмірами відповідали “екранові” епівізора. Для виготовлення стрічки вчитель використовував журнальні ілюстрації, картинки з дитячих книжок, репродукції картин художників, різноманітні плакати тощо. При доборі картинок потрібного сюжету від інколи вдавався до комбінування, наклеюючи ряд деталей із різних картинок так, щоб вони створювали потрібне зображення. Довжина стрічки становила 15–20 м і містила 50–60 картинок. Загалом упродовж року О. Вишневський використовував приблизно 200 картинок. Він підбирав їх відповідно до теми уроків, календарного плану. Уже тоді на власному досвіді він переконався, що подачу нових слів учням вчителю треба здійснювати, вдаючись одночасно до кількох варіантів унаочнення одного й того ж слова. Тому, крім картинки в епівізорі, йому доводилося використовувати ще й інші картини, а також речові унаочнення (предмети, іграшки, макети) [7, 73–76].

Структурні схеми речень вчитель планував до кожного уроку. Для їх засвоєння учнями він готував стрічку з картинками, до яких можна було поставити певні запитання та отримати стереотипні відповіді. При цьому нові структурні схеми речень подавав на основі більш-менш знайомої учням лексики, а для вивчення нових слів використовував структурні схеми, які підлягали повторенню. На власному педагогічному досвіді О. Вишневський переконався, що структурні моделі питальних речень засвоювалися учнями важче, ніж схеми відповідей. Щоб виправити це, він вдавався до такого

прийому: на основі певної кількості структурних схем, які підлягали повторенню, складав таку кількість запитань, яка відповідала кількості учнів у класі або ж удвічі-тричі більшу. Кожне запитання записував на окрему картку. Під час усних вправ розподіляв картки між учнями і, демонструючи картинку на стрічці епівізора, пропонував кожному учневі ставити запитання до відповідної картинки. Інші учні – відповідали на запитання. Це значно сприяло засвоєнню учнями питальних речень. Водночас О. Вишневський відзначав, що використання епівізора та інших засобів наочності давало змогу послідовно повторювати мовний матеріал на уроці. За порівняно короткий час (15–20 хвилин) вдавалося виконати значну кількість усних вправ та повторити 20–25 слів. Перемотуючи стрічку, вчитель легко “повертався” на 5–10 уроків назад і повторював з учнями пройдений тоді матеріал. Крім того, робота з епівізором постійно забезпечувала засвоєння учнями слів у класі, що давало можливість звільняти їх від заучування слів удома, а відповідний час використати для письмових робіт і читання [7, 76–77]. У статті 1962 р. містилися й фотографії епівізора та рулонів стрічки, які давали чітке уявлення про те, який вигляд мав прилад, а також засвідчили значні зусилля вчителя щодо його конструювання.

Низку вправ із практичного вивчення граматики в процесі викладання іноземної мови усним методом О. Вишневський представив у 1963 р. в журналі “Радянська школа” [4]. Так, наприклад, при вивченні множини іменника, дієслова “are”, займенника “these” пропонував застосовувати наочність: картини із зображенням різних предметів у певній кількості (два столи, три яблука та ін.), а також предмети, розставлені на столі вчителя і в класі (ручки, олівці, мапи тощо) [4, 79]. З невідомих причин цього разу вчитель не загадав про епівізор.

Проте у 1964 р. О. Вишневський опублікував статтю з дещо неакадемічною назвою “Чи є у вас такі посібники?” [8]. У ній автор наголосив: кожен вчитель, який любить свою справу, може обладнати відповідними наочними посібниками будь-який урок. Починати ж варто із накопичення якомога більшої кількості ілюстративного матеріалу, використовуючи різноманітні дитячі та юнацькі журнали, а також плакати, альбоми малюнків для розвитку мовлення тощо. Із дібраного матеріалу автор рекомендував робити аплікації, які можна використовувати для монтажу, фланєрафа, епівізора. Відтак О. Вишневський знову описав свій епівізор, який не відрізнявся від зразка 1962 р. [8, 71–72]. Статтю автор знову спорядив фотографіями епівізора та, цього разу, багатьох рулонів стрічки.

Більш детально методику використання епівізора на уроках іноземної мови О. Вишневський розкрив у статті, опублікованій лише через сім

років (1971) [3]. Він наголосив, що цей прилад передбачає пряме демонстрування зображень необхідних розмірів у вигляді окремих кадрів. Велика перевага епівізора, на думку вчителя-науковця, полягає у тому, що з його допомогою можна демонструвати не тільки одне, але і два зображення (“кадри”) одночасно. Надалі автор описав влаштування епівізора, судячи з якого, він дещо відрізнявся від того, приладу, котрим учитель користувався у 1962 і 1964 р.

Отже, прилад складався з трьох головних частин: великої касети, малої касети і футляра. Велика касета була основним робочим вузлом приладу, що слугував для демонстрації картин, склеєних у стрічку. Вона становила прямокутний корпус, розміри якого становили 35 см × 27 см × 12,5 см. До бокових стінок великої касети по вертикальній осі паралельно один до одного вмонтовано два барабани. На передньому плані корпусу касети розміщувалися два проміжні валики. Обидва барабани слугували для перемотування стрічки. Проміжні валики утримували потрібну частину стрічки під час руху на передньому плані, безпосередньо за рамкою екрана. Прилад давав можливість використовувати ілюстрації різних розмірів для виготовлення стрічки. При демонстрації частину просвітку рамки екрана можна закрити шторкою, щоб зменшити “кадр”, перетворюючи його із вертикального великого у горизонтальний малий та навпаки. Шторка мала можливість кругового руху. Знизу тканину шторки утримували валики, якими вона рухалася. Тросики, розташовані у верхній частині, ковзали по маленьких блоках, закріплених на кутах касети. Для розтягування шторки використовувалися гумові канатики чи пружинки. Велика касета епівізора своєю задньою стінкою кріпилася за допомогою шарнірного приладу до проміжної стінки, яка нижньою частиною кріпилася до футляра за допомогою двох болтів і “гайок-барабашок”. Шарнірне кріплення великої касети до проміжної стінки забезпечувало можливість надавати касеті вертикального або горизонтального положення залежно від того, які “кадри” з’являлися на стрічці. Рух великої касети у межах до 90° обмежувалося фіксатором [3, 118–119].

Епівізор можна було швидко “перезарядити” (наприклад, під час перерви при підготовці до уроку в іншому класі). Для цього вісь верхнього барабану була зроблена дещо потовщеною і складалася з двох частин, на внутрішніх кінцях яких було по одному виступу. В одному, чітко визначеному положенні, ці виступи давали можливість висунути частини осі із барабану і таким чином відділити його від касети та замінити іншим, повторивши операцію у зворотному порядку. Під час заміни барабану частини його осі залишалися у стінках касети. Барабани мали форму котушок. На

кінцях верхнього барабану були гнізда, які нагадували замкову щілину, в котрі засувалися частини осі. Рамка екрана кріпилася до корпусу касети за допомогою петель і слугувала одночасно дверцятами, через які здійснювалася “перезарядка” приладу. Стрічка урухомлювалася за допомогою ручок, прикріплених до зовнішніх частин осей двох барабанів. Правильність руху стрічки контролювалася двома виступами, які були на рамці екрана. У верхній частині великої касети був проріз, який полегшував висунення її з футляру [3, 117–118].

Мала касета епівізора призначалася для паралельної демонстрації другого “кадру”. Вона становила подвійну рамку, яка кріпилася до футляра за допомогою важеля. У місці прикріплення до футляра важіль мав вільне обертання у секторі 135°. До комплекту зарядки такої касети входили чотири картонні аркуші з наклеєними на обидва боки ілюстраціями. Кожен аркуш мав свій виступ, який проглядався в одному з вирізів на верхній частині касети. На виступах були написані назви ілюстрацій. Це давало можливість швидко знайти і встановити для демонстрування потрібну картинку. Якщо прилад працював в однокадровому режимі, то мала касета лежала в кишені футляра. Крім того, в малій касеті розміщувався фіксатор, який запобігав випаданню картонних аркушів із касети під час вкладання її в кишеню футляра. Сам футляр, отже, мав подвійну функцію. У неробочому положенні він слугував для зберігання і перенесення касет. Велика касета опускалася і повністю закривалася в футлярі шляхом з’єднання дверця, а мала – вкладалася до кишені. Під час роботи футляр слугував підставкою, на який закріплювалися обидві касети. Це забезпечувало хороший огляд ілюстрованого матеріалу. Висунення і опускання великої касети здійснювалося за допомогою двох вертикальних пазів на задній стінці футляра. Стрічкою були ілюстрації, склеєні суворо прямолінійно, або наклеєні на стрічку тонкого паперу. Край такої стрічки шириною 0,5 см треба було зміцнити шляхом змащування нітроклеєм. Загальна ширина стрічки складала 25 см. Розмір кадру становив 30 см × 24 см. [3, 117–118].

Як і в попередні рази (1962, 1964) опис епівізора було доповнено фотографією, до якої тепер ще й додавалася детальна схема. Відзначимо, що епівізор, виготовлений і описаний О. Вишневським у 1971 р. помітно відрізнявся від попереднього. Насамперед, він тепер складався з двох ящиків (автор найменував їх “касетами”), а це забезпечувало двокадровість демонстрації ілюстрацій. Касети і екран мали інші розміри. Пристрій було обладнано шторкою, вставляння стрічки тепер здійснювалося не через дверцята на задній стінці ящика, а через екран. Якщо раніше “кадр” стрічки наближався до екрана за допомогою рухомих барабанів (що було

дещо непрактично), то тепер ця функція забезпечувалася за допомогою двох невеликих додаткових валиків. Важливо, що “кадрові” можна було надавати і вертикальну, і горизонтальну форму. Усе це свідчить про тривалу, ретельну й творчу роботу вчителя О. Вишневського над удосконаленням розробленого ним пристрою.

Описуючи роботу епівізора, учитель наголосив, що прилад має дві робочі позиції – однокадрову та двокадрову. В однокадровому режимі використовується тільки велика касета. Вона висувається у робочий стан. Після зарядки стрічка перемотується на нижній барабан. Демонстрація ілюстрацій здійснюється шляхом перемотування стрічки з нижнього барабану на верхній. Епівізор в однокадровому режимі О. Вишневський використовував як засіб безперекладної семантизації лексичного матеріалу. На “кадрах” – картинках у певній послідовності демонструвалися предмети, явища, дії, якості і співвідношення предметів, які слугували засобом розкриття значення слів і словосполучень. Методика застосування приладу в однокадровому режимі, як зауважив педагог, нічим не відрізнялася від загальновідомих прийомів роботи з фільмоскопом, епідіаскопом або навіть картиною. Але структура епівізора (розміщення великої кількості матеріалу на стрічці) і можливість його переміщення в будь-яких умовах сприяла проведенню роботи щодо розширення словникового запасу учнів [3, 118–119].

У двокадровому режимі епівізор застосовувався з метою обробки граматичного матеріалу. При цьому використовувалися мовленнєві структури і підстановчі схеми. Вправи будувалися на основі співставлення відповідним чином підібраних серій картинок, а в кожному конкретному випадку – двох сюжетів, які слугували опорними (і підстановчими) елементами. Наприклад, на малій касеті демонструвалися “кадри” із зображенням людей: Віктора, Олени, хлопчика, дітей, сестри Віктора і т. д., на великій касеті – зображення школи, лісу, річки, кінотеатру, парку тощо. Залежно від актуальності вивчення того чи того граматичного матеріалу могли підставлятися різні присудки (ходить, піде, хоче піти, може піти, був, буде, збирається піти та ін.). Співставлення двох серій картин давало можливість побудувати значну кількість аналогічних фраз на зразок: “Віктор ходить до школи”, “Олена ходить до школи”, “Хлопчик ходить до школи”, “Діти були в школі” та ін. У цьому прикладі картини малої касети співвідносилися з підметом, у той час як “кадри” стрічки великої касети зображали обставину місця. Звісно, можливими були інші варіанти, наприклад: підмет – доповнення; підмет – підмет; присудок – присудок [3, 119].

Водночас О. Вишневський наголосив на тому, що при підготовці епівізора до роботи вчитель

повинен стежити за тим, щоби обидві касети були забезпечені необхідним ілюстративним матеріалом. У великій касеті цей матеріал зазвичай складав відрізок загальної стрічки, який містив також картинку, призначені для засвоєння лексичного матеріалу. Спочатку касети встановлювалися у робоче положення. Відтак учитель пропонував першу картинку на малій касеті (наприклад, портрет Віктор) і перший кадр відповідної серії на стрічці великої касети (тобто, зображення школи). Після цього він вимовляв фразу-взірець англійською мовою. За необхідності пояснював механізм її побудови і активізував матеріал. Далі демонструвалися другий, третій і наступні “кадри” відрізка стрічки великої касети, які стосувалися першої картинки малої касети. Згодом на малій касеті встановлювалася друга картинка, а стрічку великої касети слід було рухати у зворотному напрямку, даючи можливість повторити цикл речень [3, 119–120].

Пояснюючи механізм використання двокадрового режиму епівізора при побудові підстановчих вправ, О. Вишневський наводив декілька прикладів. Так, для засвоєння мовленнєвих структур, які вказують на приналежність, у малій касеті можна помістити зображення Віктора, дівчинки, дітей, у великій касеті – батька, краватки, шапки, книги тощо. Фрази-взірці для цих картинок: “This is the boy’s (–) father (–)”; “That’s his (–) tie (–)”; “The boy (–) has a tie (–)”; “Children (–) have books (–)”. Ситуацію, на думку автора, доцільно конкретизувати вступною фразою “This is the boy (–)”. Крім того, О. Вишневський подав приклад використання епівізора для засвоєння структур з часовими формами Indefinite, Present Perfect і з деякими іншими (при цьому на малій касеті слід пропонувати картинку із зображенням виконавця дії, а на великій – переважно обставину чи доповнення). Ще один приклад стосувався мовленнєвої структури, яка визначала предмет і матеріал, з якого він виготовлений. При цьому О. Вишневський відзначив, що при двокадровому режимі роботи приладу відпрацьовуються лише ті аспекти мовленнєвих структур, підмет яких представлений третьою особою. Вживання займенників “I”, “we”, “you” відпрацьовується переважно при однокадровому режимі. Сюжет “кадру”, який слугує стимулом для висловлювань за заданою схемою, зазвичай представляє обставину або доповнення. В однокадровому режимі також варто опрацьовувати схеми з дієсловами “is”, “am”, “are”. Для відпрацювання цих дієслів потрібно мати серію зображень окремих предметів, які володіють певними якостями. У “кадрі”, який демонструє особу, що виявляє дію, більш чітко виказується специфіка Present Continuous, ніж у тому випадку, якщо б ця особа була “відірвана від дії” і представлена окремо на малій касеті. Подібним чином, на думку автора цієї методики, доцільно відпрацьову-

вати і мовленнєві структури, які включають назву предмету і його місцезнаходження, наприклад “The box (–) is on the table (–)”; “There is a box (–) on the table (–)” [3, 120–121].

Учитель О. Вишневський бачив важливу позитивну властивість епівізора при виконанні вправ на підстановку із застосуванням наочності у тому, що прилад давав змогу проводити вправи у швидкому темпі і значно збільшувати питому вагу зворотного зв'язку, що є умовою і показником ефективності уроку. На завершення опису епівізора він підкреслив простоту і доступність приладу, можливість його використання у будь-яких приміщеннях при нормальному освітленні. Епівізор мав зручні габарити (37 см × 28 см × 16,5 см), вагу – 5 кг, місткість на 60–80 “кадрів” [3, 121].

Опис можливостей використання епівізора О. Вишневський продовжив у статті “Двокадровість візуальних пристроїв і її застосування на уроках іноземної мови” [1]. У ній учитель-практик вів мову про підстановчі таблиці Гарольда Палмера, методику застосування підстановчих вправ з вибірковим узгодженням, розроблену Майклом Уестом. Відтак обґрунтовував необхідність застосування наочності у поєднанні з підстановчими вправами й наголошував: технічна реалізація механізму підстановки здійснюється за допомогою двокадрового візуального пристрою для одночасного демонстрування двох зображень, які постійно змінюються. А отже, учитель при використанні пристрою отримує можливість великої кількості комбінацій ілюстрацій та усних вправ. О. Вишневський зазначив, що двокадровий пристрій можна виготовити, з'єднавши два фільмоскопи або епідіаскопи, проте ці засоби не завжди можна застосувати за будь-яких умов. Натомість епівізор немає цього недоліку. Надалі автор знову описував виготовлений ним епівізор, також підкреслював можливість завдяки змінюваності двох зображень на малій і великій касетах забезпечити декілька десятків варіантів речення. “Як бачимо, не тільки окремі ілюстрації, а й цілі серії кадрів можуть вступати в різноманітні комбінації, змінювати і доповнювати свої функції. Такий спосіб використання ілюстративного матеріалу відкриває широкі перспективи. Застосовуючи метод комбінювання, за допомогою порівняно невеликої кількості картин (кадрів) одержуємо дуже багато мовних ситуацій, що служать зоровою опорою під час виконання усних підстановчих вправ. Економічність і практична значущість такої системи наочності очевидна”, – писав О. Вишневський [1, 101].

Різнманітні можливості двокадрового режиму наочності та пов'язані з ним прийоми навчання англійської мови О. Вишневський підкреслював ще у двох статтях, опублікованих у 1973 р. [2; 5]. Щоправда, у публікації “До проблеми прикладних

вправ” він писав про трискладний паперовий транспарант з двома прорізами для огляду картинок, а не про епівізор. Припускаємо, що під тиском технічного прогресу, який поступово проникав у радянські школи, куди у 1970-х рр. постачали фільмоскопи, епідіаскопи, діапроектори а згодом і телевізори, використання саморобного епівізора, зрештою, стало недоцільним, почасти – архаїчним. Його виготовлення потребувало від учителів значної затрати часу, певних умінь і навичок (зокрема, столярських і слюсарських), а головне бажання та ініціативи, що не завжди були притаманні звичайним шкільним педагогам радянської доби.

Епівізор був винаходом О. Вишневського, котрий, перевіряючи його на практиці під час уроків англійської мови, зумів удосконалити, перетворити з однокадрового у двокадровий прилад з можливістю горизонтально-вертикального переміщення ілюстрацій. Учитель розробив детальну методику підстановчих вправ із використанням епівізора, яка згодом лягла в основу його кандидатської дисертації та низки посібників, рекомендованих Міністерством освіти УРСР. Справді, цей прилад мав важливі переваги, зокрема, незалежність від наявності електроенергії та транспортабельність. Проте його використання було обмежене лише п'ятикласними класами середньої школи, оскільки в старших класах за програмою вивчалися значно складніші конструкції речень, при навчанні яких епівізор мало чим міг бути корисний.

Висновки. Отже, учитель Гвіздецької середньої школи О. Вишневський, прагнучи удосконалити методику навчання англійської мови, у 1960-х – на початку 1970-х рр. сконструював епівізор – саморобний прилад для демонстрації ілюстративного матеріалу, котрий за допомогою аплікаційної наочності підвищував ефективність усних підстановчих вправ. Йому вдалося удосконалити його, перетворивши з однокадрового на двокадровий пристрій, використання якого давало змогу демонструвати одночасно дві картинки, часто змінюючи їх і супроводжуючи процес вербальними вправами, спрямованими на формування умінь і навичок усного англійського мовлення школярів 5–7-х класів. Цей винахід був проявом творчої ініціативності молодого педагога, котрий в умовах відсутності належного матеріально-технічного забезпечення сільських шкіл, докладав зусиль для поліпшення якості навчання англійської мови. Устрій епівізора та методику його використання О. Вишневський описав у низці статей, які побачили світ у всесоюзних та республіканських наукових журналах, і привернули увагу академічної спільноти. Саме творча активність та прагнення теоретично осмислювати практичні проблеми методики навчання іноземних мов заклали фундамент для подальшої наукової кар'єри молодого педагога, який згодом став відомим ученим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О.І. Двокадровість візуальних пристроїв і її застосування на уроках іноземної мови. *Радянська школа*. 1971. № 11. С. 99–102.
2. Вишневський О.І. До проблеми прикладних вправ. *Методика викладання іноземних мов. Республіканський науково-методичний збірник*. Київ, 1973. Вип. 8. С. 14–20.
3. Вишневський О.І. Епівізор і його застосування на уроках іноземної мови. *Іноземні мови в школі*. 1971. № 3. С. 116–121.
4. Вишневський О.І. Практичне вивчення граматики в процесі викладання іноземної мови усним методом. *Радянська школа*. 1963. № 2. С. 76–82.
5. Вишневський О.І. Про підвищення ефективності усних підстановчих вправ. *Іноземні мови в школі*. 1973. № 6. С. 62–69.
6. Вишневський О.І. Про посібник М.І. Дубровіна “English in Pictures” (рец.). *Іноземні мови в школі*. 1961. № 3. С. 111–112.
7. Вишневський О.І. Унаочнення вправ з усної мови. *Іноземні мови в школі. Збірник з досвіду викладання / за ред. М. Ляховицького*. Київ: Рад. школа, 1962. Вип. 5. С. 69–77.
8. Вишневський О.І. Чи є у вас такі посібники? *Іноземні мови в школі*. 1964. № 3. С. 69–73.
9. Галів М. Світоглядно-методологічні засади педагогічної творчості Омеляна Вишневського. *Педагогічна думка*. 2016. № 2. С. 21–26.
10. Галів М., Лялюк Г. Концепти “Бога”, “Нації” і “Свободи” в теорії сучасного українського виховання Омеляна Вишневського. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 67. Т. 1. С. 28–31.
11. Гентош О. Погляд у минуле на порозі ювілею (до 50-річчя педагогічної діяльності О. Вишневського). *Педагогічна думка*. 2006. № 2. С. 8–11.
12. Мицишин І. Штрихи до портрета професора Омеляна Вишневського, вченого і педагога. *Педагогічна думка*. 2011. № 2. С. 39–43.
13. Нанівський Р. Погляди Омеляна Вишневського (1931–2019) на співвідношення національного та громадянського виховання. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Вип. 6 (24). С. 945–956.
14. Нанівський Р. Українознавство як чинник виховання і розвитку дітей у педагогічних поглядах Омеляна Вишневського. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 10 (134). С. 325–336.
15. Чепіль М. Педагоги творять майбутнє: нарис про кафедру загальної педагогіки та дошкільної освіти. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ, 2014. 284 с.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy, O.I. (1971). Dvokadrovist vizualnykh prystroiv i yii zastosuvannya na urokakh inozemnoi movy [Two-frame visual devices and their application in foreign language lessons]. *Soviet School*. No. 11. pp. 99–102. [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O.I. (1973). Do problemu prykladnykh vprav [To the problem of applied exercises]. *Methods of teaching foreign languages. Republican scientific and methodical collection*. Kyiv. Issue 8. pp. 14–20. [in Ukrainian].
3. Vyshnevskiy, O.I. (1971). Epivizor i ego primenenie na urokakh inostrannogo yazyka [Epivisor and its use in foreign

language lessons]. *Foreign Languages at School*. No. 3. pp. 116–121. [in Ukrainian].

4. Vyshnevskiy, O.I. (1963). Praktychne vyvchennia hramatyky v protsesi vykladannia inozemnoi movy usnym metodom [Practical study of grammar in the process of teaching a foreign language by the verbal method]. *Soviet School*. No. 2. pp. 76–82. [in Ukrainian].

5. Vyshnevskiy, O.I. (1973). O povyshenii effektivnosti ustnykh podstanovochnykh uprazhneni [On increasing the effectiveness of oral substitute exercises]. *Foreign Languages at School*. No. 6. pp. 62–69. [in Ukrainian].

6. Vyshnevskiy, O.I. (1961). O posobii M.I. Dubrovina “English in Pictures” (review) [About the M.I. Dubrovina’s manual “English in Pictures”]. *Foreign Languages at School*. No. 3. pp. 111–112. [in Ukrainian].

7. Vyshnevskiy, O.I. (1962). Unaochnennia vprav z usnoi movy [Visualization of exercises in verbal speech]. *Foreign languages at school. Collection of teaching experience / Ed. M. Liakhovyt'skyi*. Kyiv, Issue 5. pp. 69–77. [in Ukrainian].

8. Vyshnevskiy, O.I. (1964). Est li u vas takie posobyia? [Do you have such allowances?]. *Foreign Languages at School*. No. 3. pp. 69–73. [in Ukrainian].

9. Haliv, M. (2016). Svitohliadno-metodolohichni zasady pedahohichnoi tvorchoosti Omeliana Vyshnevskoho [Worldview and methodological principles of pedagogical creativity of Omeliana Vyshnevskiy]. *Pedagogical Thought*. No. 2. pp. 21–26. [in Ukrainian].

10. Haliv, M. & Lialiuik, H. (2024). Kontsepty “Boha”, “Natsii” i “Svobody” v teorii suchasnoho ukrainskoho vykhovannia Omeliana Vyshnevskoho [Concepts of “God”, “Nation” and “Freedom” in the Omeliana Vyshnevskiy’s theory of modern Ukrainian education]. *Innovative Pedagogv*. Issue 67. Vol. 1. P. 28–31. [in Ukrainian].

11. Hentosh, O. (2006). Pohliad u mynule na porozii yuvileiu (do 50-richchia pedahohichnoi diialnosti O. Vyshnevskoho) [A look into the past on the eve of the anniversary (to the 50th anniversary of O. Vyshnevskiy’s teaching activity)]. *Pedagogical Thought*. No. 2. pp. 8–11. [in Ukrainian].

12. Myshchysyn, I. (2011). Shtrykhy do portreta profesora Omeliana Vyshnevskoho, vchenoho i pedahoha [Strokes to the portrait of professor Omeliana Vyshnevskiy, scientist and teacher]. *Pedagogical Thought*. No. 2. pp. 39–43. [in Ukrainian].

13. Nanivskiy, R. (2024). Pohliady Omeliana Vyshnevskoho (1931–2019) na spivvidnoshennia natsionalnogo ta hromadianskoho vykhovannia [Views of Omeliana Vyshnevskiy (1931–2019) on the relationship between national and civic education]. *Current Issues in Modern Science*. No. 6 (24). pp. 945–956. [in Ukrainian].

14. Nanivskiy, R. (2023). Ukrainoznavstvo yak chynnyk vykhovannia i rozvytku ditei u pedahohichnykh pohliadakh Omeliana Vyshnevskoho [Ukrainian studies as a factor in the upbringing and development of children in the pedagogical views of Omeliana Vyshnevskiy]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. No. 10 (134). pp. 325–336. [in Ukrainian].

15. Chepil, M. (2014). Pedahohy tvoriat maibutnie: narys pro kafedru zahalnoi pedahohiky ta doshkilnoi osvity [Teachers create the future: an essay on the department of general pedagogy and preschool education]. *Drohobych*, 284 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.07.2024